

ПРО СВОБОДУ СОВІСТІ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Після подій кінця 2004 року, які отримали назву Помаранчевої революції, тема розвитку державно-конфесійних взаємин та внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» отримала новий поштовх у вигляді заяв Президента України щодо рівності релігійних організацій перед законом, встановлення діалогу між Президентом України та Всеукраїнською Радою Церков та релігійних організацій, а також ліквідація Державного Комітету України у справах релігій і створення на його базі Державного департаменту у справах релігій як урядового органу державного управління у складі Міністерства юстиції України.

Указом Президента України від 20 січня 2006 року „Про план заходів із виконання обов’язків та зобов’язань Україною, що випливають з її членства у Раді Європи”, Міністерству юстиції було доручено подати в установленому порядку Кабінету Міністрів України до наступного внесення на розгляд парламенту проект нової редакції Закону України „Про свободу совісті і релігійних організацій”.

На виконання цього плану Міністерством юстиції України була утворена робоча група, яка займається розробкою нової редакції Закону „Про свободу совісті...”.

Говорячи про деякі політичні аспекти, хотів би наголосити на наступному: продовжується налагодження діалогу між органами державної влади України та релігійними організаціями, і це стосується не тільки контактів між Президентом та Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій, а й поживлення контактів на регіональному рівні. З ліквідацією Державного комітету у справах релігій фактично було демонтовано старий механізм забезпечення розвитку державно-конфесійних відносин, а новий механізм ще не побудовано. Є певні його бачення, але до кінця не опрацьовані варіанти і методи реалізації цього.

Розвиток міжконфесійних відносин в Україні певною мірою впливає на процеси, пов’язані з формуванням відносин між державою та релігійними організаціями; тому я хотів би сказати, що в Україні розвиваються певні організаційні форми міжконфесійних відносин і, крім зазначеної Ради церков і релігійних організацій, в країні функціонують й інші міжконфесійні інституції. Це і Нарада представників християнських церков України, Рада євангельських протестантських церков України, інші міжконфесійні інституції, які мають характер як базових, так і спеціалізованих. Я маю на увазі такі інституції, що працюють у конкретному напрям в пенітенціарній системі або в інших сферах.

Хотів би зазначити те, що існує певна конфронтація, певний конфлікт між державним Департаментом релігії та Міністерством юстиції з приводу підвищення статусу державного Департаменту релігії до рівня центрального органу виконавчої влади або центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Це питання також виносилось на обговорення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, дискутується до сих пір у конфесійному середовищі, і треба визнати, що не має з цього приводу єдиної думки. І це питання, крім того, викликало певні розбіжності не тільки у конфесійному середовищі, а й в українському політикумі.

26 березня 2006 року в Україні відбулися чергові парламентські вибори, за результатами яких до вищого законодавчого органу України пройшло п’ять політичних сил – Партія регіонів, Блок Юлії Тимошенко, Народний Союз «Наша Україна», Соціалістична та Комуністична партії України. Умовно, якщо абстрагуватись від різних сторонніх факторів, конфесійні вподобання політичних сил, що пройшли до парламенту, можна виразити наступним чином: приблизно 3,5 політичних сил

* Директор Інституту релігійної свободи.

орієнтуються на одну із конфесій (УПЦ МП) і приблизно 1,5 – орієнтуються на інші конфесії та принципи релігійної свободи. Тому, якщо говорити про конфесійні уподобання у парламенті, потенційно там існує явна більшість, що за певних умов може підтримати пропозиції однієї з українських конфесій.

Слід зазначити також, коли ми говоримо про політичні аспекти взаємин між державою і релігійними організаціями, то варто взяти до уваги, що парламент є дуже чутливим до релігійної проблематики. Я думаю, що кожен, хто слідкує за діяльністю українського парламенту міг помітити, що навіть тоді, коли на його розгляд виносили навіть дрібні питання, які стосувалися проблем буття релігійних організацій, які нерідко мали технічний характер, призводили до значного поживавлення і гострої політичної дискусії. Навіть маленьке питання заполітизовувалось.

Ряд протестантських конфесій, які проводили у м. Донецьку свої заходи, мали перешкоду з боку місцевої влади в реалізації цього права. Вони зверталися до парламентарів, прокуратури, Міністерства юстиції, і змогли реалізувати лише після цього своє право.

З боку Міністерства юстиції, до речі, прийшли певні висновки, які надали підтримку цим громадянам, у реалізації свого права на мирні збори. Тому я маю право робити такі заяви про те, що місцева влада була упередженою до них. Крім того, ми були свідками того, як вирішуються питання, що стосуються державної реєстрації релігійних організацій, як вони розглядалось у парламенті. Взагалі Верховна Рада минулого скликання не звернула увагу на специфіку реєстрації релігійних організацій і фактично прийнявши у 2003 році, а потім внівши поправки до Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» у 2005, було фактично запроваджено подвійну реєстрацію для релігійних організацій. Тобто ситуація така, що релігійна організація для того, щоб отримати право юридичної особи, стати на облік у відповідних органах (пенсійний фонд, управління статистики і т.п.), вони повинні були окрім того щоб пройти реєстрацію згідно базового Закону України „Про свободу совісті...”, мали ще йти до державного реєстратора і там знову проходити цю процедуру.

Ми також були свідками того, що з боку релігійних організацій наприкінці минулого-початку 2006 року було звернення до Президента України, щоб він ветував цей закон, прийнятий Верховною Радою України 3 грудня минулого року в тій редакції, в якій він був прийнятий. Це був перший випадок в історії незалежної України, коли Президент наклав вето на закон саме з причин невідповідності його Закону „Про свободу совісті та релігійні організації”.

Тому, говорячи про внесення змін до базового Закону України „Про свободу совісті і релігійні організації”, я думаю, що це має відбуватися у контексті суспільно-політичних змін, які відбуваються в країні і в контексті реформ державного управління.

Коли ми ведемо мову про забезпечення свободи совісті, то маємо «на оці» не тільки прийняття добрих законодавчих актів, а й виконання їх. Сьогодні ми спостерігаємо, що у нас є дуже серйозна криза у судовій гілці влади. Вона потребує реформування. На мою думку, те, що зараз відбувається, ті напрацювання, які є стосовно закону „Про свободу совісті...” це – добре, це – великий позитив. Я вважаю, що у Міністерстві юстиції України робиться важлива робота, окрім того вони нині напрацьовують законопроект, який стосується засад повернення церковного майна релігійним організаціям. Він поки ще сирий, але це перша спроба і це – вірний крок. Окрім того, це зовсім новий концептуальний підхід, ніж той, що раніше пропонував Державний комітет релігій України. Зараз маємо зовсім інший підхід до питань реституції, який підтримується представниками багатьох конфесій, багатьма політиками.

На мою думку, добре робити пропозиції, впливати на виконання Указу Президента України, але як вони будуть виконуватися, то залежить вже від того, як буде працювати коаліція, уряд, його підрозділи на місцях. Питання, які стосуються

подачі означеного законопроекту, буде лежати на Міністрі юстиції України, який відповідає за реалізацію політики влади у цій сфері. Я не виключаю того, що з боку Міністра юстиції за певних обставин може бути відповідний лист і на Прем'єр-міністра України і на Президента України з приводу того, що це питання є несвоєчасним. Хоча підготовку проекту потрібно робити. Я хотів би ще процитувати в цьому контексті висновок Парламентської Асамблеї Ради Європи (№ 190 від 26 вересня 1995 року), на яке так часто посилаються, коли говорять про те, що необхідно вносити зміни до закону України „Про свободу совісті...”. Він звучить таким чином: „Україною надаватиметься сприяння мирному вирішенню існуючих конфліктів між православними церквами при забезпеченні незалежності церкви в її відносинах з державою. Буде запроваджено нову, не дискримінаційну систему реєстрації церков і закріплене правове вирішення питання про повернення церковного майна”. Дуже часто я бачив, що коли роблять посилання на цей висновок, звертають увагу лише на друге і третє речення цього положення. Але тут є і перше речення, тобто у 1995 році, коли Україна вступала до Ради Європи, то було чітко зафіксовано, що в ній реальністю є конфлікти між православними церквами. Сьогодні такі конфлікти все одно існують і „не варто, як страуси голову заривати в пісок”, не бачити цього. І якщо ми не відчуваємо цього, все одно у латентній формі вони відбуваються. Якщо ми говоримо про внесення законодавчих змін до Закону „Про свободу совісті...”, то маємо також враховувати і цей фактор, а він окрім всього, свідчить про реалії не лише релігійно-церковного життя, а й політичного. Безумовно, якщо ми говоримо про політичну стабільність в Україні, вона є набагато кращою у порівнянні з Іраком, але якщо ми говоримо про це тут, в Україні, то ми повинні враховувати всі ці реалії. Однак потрібно бути дуже обережними і не ризикувати тим, щоб ті надбання, той рівень релігійної свободи, який у нас є, не поставити під удар.

Я хотів би сказати, що така загроза існує, що навіть найкращий законопроект, якщо він буде поданий на розгляд до Верховної Ради України, може бути спотворений і на виході ми будемо мати значні проблеми. Окрім цього у нас є й інші питання, які стосуються діяльності релігійних організацій, взаємин між державою і релігійним організаціями, зокрема питання землекористування. Для того, щоб внести відповідні зміни і продемонструвати свою увагу до проблемних питань релігійних організацій, я думаю, що слід було б розглянути і це питання у парламенті і прийняти відповідні рішення. Для цього не потрібно вносити зміни у базовий закон „Про свободу совісті...”. Важливим є також питання, пов'язані із внесенням змін до інших законодавчих актів, які стосуються, зокрема надання прав релігійним організаціям засновувати власні загальноосвітні школи. В такий спосіб можна продемонструвати, що є певне бажання, налагодити діалог. Слід розпочати з маленьких проблем. Це потрібно робити, спостерігаючи за тим, які зміни відбуваються в Україні.